

TA'LIMDA GENDER TENGLIGI VA UNING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Mingboyeva Nafisaxon G'ulomjonovna

University of Business and Science oliy ta'lim muassasasi

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqola ta'lim tizimida gender tengligining ahamiyatini yoritadi. Ta'limda gender tengligi, o'quvchilarga jinsiga qarab teng imkoniyatlar yaratish, ularning intellektual va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Gender stereotiplari o'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini cheklab qo'yishi mumkin, shuning uchun ta'limda tenglikka erishish o'quvchilarning ishonch, motivatsiya va ijtimoiy xavfsizlikni mustahkamlashga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim tizimi, gender tengligi, gender stereotiplari, psixologik rivojlanish, emotsional salomatlik, ijtimoiy munosabatlar, jinsiy identifikatsiya*

Ta'lim tizimi jamiyatning asosiy rivojlanish mexanizmlaridan biridir. Har bir shaxsning intellektual va emotsional salohiyatini oshirishda ta'limning roli beqiyos. Ammo, ta'lim tizimi faqat bilimlarni o'zlashtirishni emas, balki shaxsning rivojlanishiga ijtimoiy, psixologik va moral jihatdan ham ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonda gender tengligi masalasi nafaqat huquqiy, balki psixologik nuqtai nazardan ham katta ahamiyatga ega.

Gender so'zi ijtimoiy va madaniy nuqtai nazardan jinsiy farqlarni anglatadi. Bu atama biologik jinsdan farqli o'laroq, odamlar orasidagi ijtimoiy, madaniy va psixologik farqlarni ifodalaydi. Gender tengligi deganda, erkaklar va ayollar o'rtasida bir xil imkoniyatlar yaratish, ularga teng huquqlarni taqdim etish va ijtimoiy, iqtisodiy yoki ta'lim sohalarida diskriminatsiya qilmaslik tushuniladi. Ta'limda gender tengligi bu faqat ayollarni qo'llab-quvvatlash emas, balki erkaklar ham o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda etish va qabul qilish imkoniga ega bo'lishini ta'minlashni anglatadi.

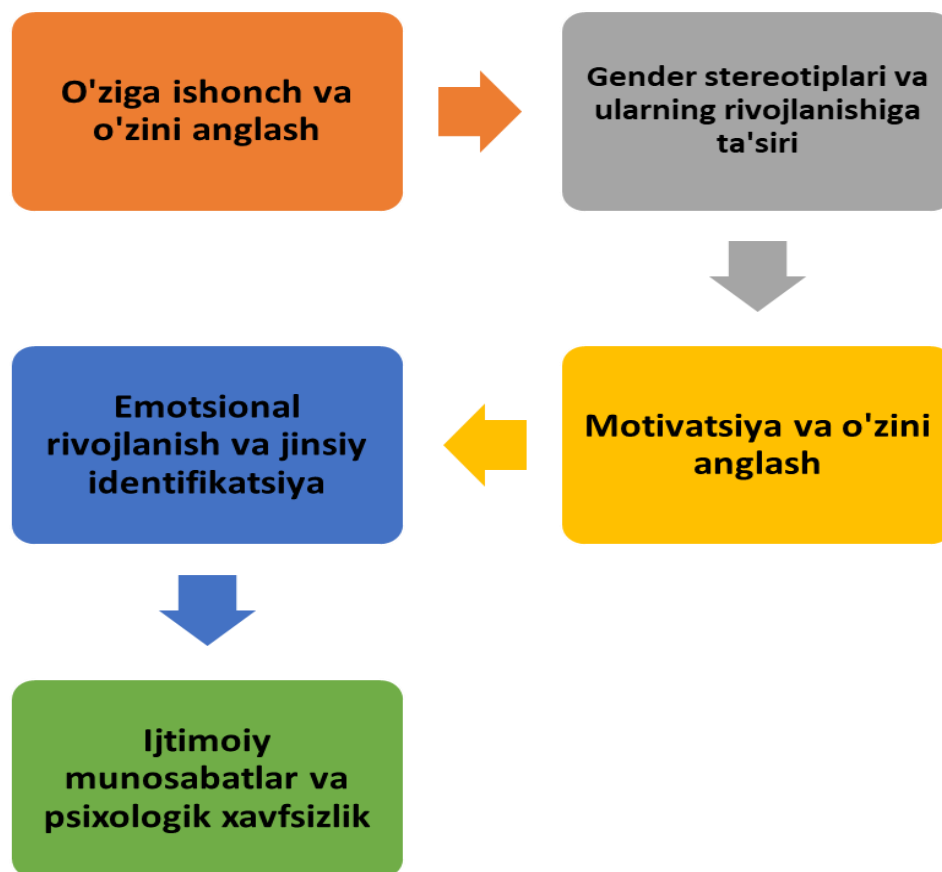
O'zbekistonda, dunyoning boshqa ko'plab mamlakatlarida bo'lgani kabi, gender tengligi masalasi jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Ta'lim tizimida gender tengligi nafaqat o'quvchilar uchun, balki o'qituvchilar va boshqaruv organlari uchun ham muhim. Har bir o'quvchining potensialini ro'yobga chiqarishda genderga qarab hech qanday to'siqlar bo'lmasligi kerak.

Agar o'quvchilar o'zining jinsiga qarab ta'lim olishda bir xil imkoniyatlarga ega bo'lsa, ular kelajakda ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida ham o'z o'rnini topish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi. Masalan, o'quvchi ayol va erkakning o'qishdagi yutuqlari ularning jinsiga qarab farqlanmasligi kerak, balki ularning individual imkoniyatlari, qobiliyatlari va mehnat qilish istaklari asosida shakllanishi lozim. Gender tengligi faqat tashqi imkoniyatlarni yaratish emas, balki odamlarning ichki psixologik qabul qilish jarayonlarini ham o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida gender tengligi psixologik jihatdan quyidagi muhim aspektlarga ega: Ta'limda gender tengligi o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. O'quvchilar o'zlarini o'z jinsidan qat'iy nazar bir xil

imkoniyatlarga ega deb bilishlari kerak. Agar o'quvchi o'zining jinsiga qarab diskriminatsiyaga uchrasa, bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi va kelajakda shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'limda gender tengligi o'quvchilarga o'z imkoniyatlari va salohiyatlarini genderga qarab cheklamagan holda amalga oshirish imkonini beradi. O'quvchilar o'zlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashadi, chunki ular o'z jinsiga qarab hech qanday cheklovlariga duch kelmasliklarini bilishadi. Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik nafaqat o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi, balki ularning o'ziga bo'lgan ishonchini ham rivojlantiradi. O'quvchi, agar u ayol yoki erkak bo'lishiga qarab shartli stereotiplardan xoli bo'lsa, o'zini erkin va baxtli his qiladi.

Ta'limda gender stereotiplari — bu jamiyatda erkaklar va ayollarga nisbatan o'rnatilgan ijtimoiy kutishlar va ro'l modellari. Gender stereotiplari o'quvchilarning o'zlarini qanday tutishi, nimaga qobiliyatli bo'lishi va qanday faoliyatlar bilan shug'ullanishi bo'yicha cheklovlar yaratadi. Masalan, "erkaklar ilm-fan va texnologiyada yaxshiroq, ayollar esa san'at va gumanitar fanlarda yaxshi" degan stereotiplar o'quvchilarning imkoniyatlarini cheklaydi. Bunday stereotiplar o'quvchilarda noto'g'ri o'zlikni anglash, shaxsiy qobiliyatlarni past baholash va o'z qiziqishlariga mos bo'lmagan sohalarda faoliyat ko'rsatishga majbur qilishiga olib kelishi mumkin. Ta'limda gender tengligi o'quvchilarning emotsional rivojlanishiga va jinsiy identifikatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Gender tengligi ta'limda o'quvchilarga o'z jinsiy identifikatsiyasini erkin ifodalashga imkon beradi. O'quvchilar o'z his-tuyg'ularini, ehtiyojlarini va istaklarini jamiyatda mavjud bo'lgan stereotipik yondoshuvlar va tashqi bosimlarga qarshi ochiq-oydin va erkin tarzda ifodalashlari mumkin. Bu esa ularning emotsional salomatligini yaxshilaydi va o'zini anglash jarayonini qo'llab-quvvatlaydi. Gender tengligi o'quvchilarda o'z imkoniyatlarini amalga oshirish va maqsadlariga erishish uchun kuchli motivatsiya yaratadi. Agar ta'lim tizimida genderga qarab ajratishlar bo'lmasa, o'quvchilar o'zlarini qaysi sohalarda muvaffaqiyatli bo'lishlariga qarab rivojlantirishga ko'proq imkoniyatga ega bo'ladilar. O'quvchilar o'zlarining qobiliyatlarini sinab ko'rish uchun yangi imkoniyatlarga ega bo'lishadi va o'zlarining haqiqiy salohiyatlarini ochib berishga intilishadi. Bu esa ularning ta'limda muvaffaqiyatga erishishlari uchun ruhiy kuchni oshiradi. Gender tengligi ta'limda o'quvchilarning ijtimoiy munosabatlariga va psixologik xavfsizligiga ijobiy ta'sir qiladi. Gender tengligi bo'lgan ta'lim muhitida o'quvchilar bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'ladilar va bir-birining o'ziga xosliklarini qadrlashadi. Bu holat ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'zini erkin va xavfsiz his qilishlariga yordam beradi, ularning psixologik holatini yaxshilaydi. O'quvchilar genderga qarab ajratilmaslikni his qilib, o'zlarini hurmat qilish va jamoa bilan ishlashda muvaffaqiyatga erishadilar. Ta'limda gender tengligi o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarga genderga qarab cheklovlar yo'qligi va barcha imkoniyatlarning teng taqdim etilishi, ularning o'ziga ishonch, emotsional rivojlanish, motivatsiya va ijtimoiy munosabatlarini ijobiy yo'nalishda shakllantiradi. Ta'lim tizimida gender tengligini ta'minlash orqali biz o'quvchilarning psixologik salomatligini saqlash va ularni kelajakda muvaffaqiyatlarga erishishga tayyorlashga yordam beramiz. Ta'limda gender tengligi o'quvchilarga o'z imkoniyatlari va salohiyatlarini genderga qarab

cheklamagan holda amalga oshirish imkonini beradi. O'quvchilar o'zlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashadi, chunki ular o'z jinsiga qarab hech qanday cheklovlarga duch kelmasliklarini bilishadi. Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik nafaqat o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi, balki ularning o'ziga bo'lgan ishonchni ham rivojlantiradi. O'quvchi, agar u ayol yoki erkak bo'lishiga qarab shartli stereotiplardan xoli bo'lsa, o'zini erkin va baxtli his qiladi. Ta'limda gender tengligi o'quvchilarga o'z imkoniyatlari va salohiyatlarini genderga qarab cheklamagan holda amalga oshirish imkonini beradi. O'quvchilar o'zlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashadi, chunki ular o'z jinsiga qarab hech qanday cheklovlarga duch kelmasliklarini bilishadi. Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik nafaqat o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi, balki ularning o'ziga bo'lgan ishonchni ham rivojlantiradi. O'quvchi, agar u ayol yoki erkak bo'lishiga qarab shartli stereotiplardan xoli bo'lsa, o'zini erkin va baxtli his qiladi.

Ta'lim jarayonida mavjud bo'lgan gender stereotiplari o'quvchilarning psixologiyasiga ta'sir qiladi. Masalan, ko'plab madaniyatlarda "erkaklar ilm-fan, matematikaga qiziqadi" yoki "ayollar faqat gumanitar fanlarda yaxshi bo'lishi kerak" degan stereotiplar mavjud. Bu kabi stereotiplar o'quvchilarning qobiliyatlarini to'liq ochib berishiga to'sqinlik qiladi. Ta'lim tizimi bu stereotiplardan xoli bo'lishi va o'quvchilarga o'z xohish-istaklariga ko'ra rivojlanish imkonini yaratishi zarur.

Ta'limda gender tengligi, shuningdek, o'quvchilarning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. O'quvchilar o'z jinsiy identifikatsiyasini tanlashda va o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalashda hech qanday to'siqlarga duch kelmasligi kerak. Ayollarga

faqat o'zini muloyim, tinch tutish, erkaklarga esa kuchli, qat'iyatli bo'lishni talab qilish kabi an'anaviy yondoshuvlar, o'quvchilarni o'z xohishlariga zid ravishda o'zgartirishga undaydi. Bu esa ularning emotsional salomatligi va psixologik holatiga zarar yetkazadi.

O'qituvchilar va ta'lim tizimining boshqaruvchilarining o'rtasida gender tengligi ham katta ahamiyatga ega. Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglikni ta'minlash, o'qituvchilarning o'zlarini teng his qilishiga yordam beradi. Bu o'z navbatida o'quvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki ular o'zlarini genderga qarab cheklashmaslikka o'rganadilar.

XULOSA

Ta'limda gender tengligi nafaqat o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki ularning psixologik salomatligini mustahkamlashga ham yordam beradi. Ta'lim jarayonida gender tengligini ta'minlash, o'quvchilarni jinsiga qarab cheklashlardan xoli holda, har bir individning o'ziga xos imkoniyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimni yaratishga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 491 b.
2. Ganieva M.X. Основы социального работы. Учебное пособие. – Tashkent: CHASHMA PRINT, 2009. – 112 s.
3. GENDER DLYA «CHAYNIKOV» -2. Kniga. –Moskva: «Zvenya». 2009.
4. E.A. Zdravomyslova, A.A. Temkina Sotsiologiya genderных ~ 58 ~ otnosheniy igender
nyypodxodv sotsiologii.
<http://ecsocman.hse.ru/data/099/222/1218/002.ZDRAVOMYSLOVA.pdf>.
5. E. Minchenya, O. Sasunkevich (red.) Genderный ликбез: broshyura. — Vilnyus: Belorusskiy dom prav cheloveka, 2013. – 224 s
6. Bim-Bad B.M., Gavrov S.N. Modernizatsiya instituta semi: sotsiologicheskii, ekonomicheskii i antropologo-pedagogicheskii analiz: Monografiya / predisl. L. S. Perepelkin. Federalnaya selevaya programma Kultura Rossii. – Moskva:
7.Intellektualnaya kniga - Novyy xronograf, 2010. 327 s.
Axborot manbalari:
8.[http: // gf.nsu. ru/](http://gf.nsu.ru/)
9.[http: // www.sociol.com/](http://www.sociol.com/)
10.[http: // www.nitehkw.com/ alleycat-fag. html](http://www.nitehkw.com/alleycat-fag.html)
11.[http: // www.sci. econ./](http://www.sci.econ/)
12.[http: // www.sci. anthropology/](http://www.sci.anthropology/)